

KARIN BOYE

Min son blir inte snickare

Ur *Bebådelse* (1948)

Första gången Karl-Gunnar och Åström träffades var under jullovet, under skidsäsongen. Mellan skidorna ska det ju sitta en liten trækloss för att hålla dem spända medan de står och väntar, och den hade kommit bort för Karl-Gunnar. Så gick han in i en sportaffär för att få en ny, men lagret var just slut, sa de. Nå, det var bara att gå till närmaste snickeriverkstad, så gav de honom en där med detsamma. Ja, var fanns den då? undrade Karl-Gunnar, och expediten nämnde adressen. Karl-Gunnar stegade dit.

Under en oansenlig skylt fanns en konstig dörr av järn; vid noggrann undersökning kunde man konstatera, att den måste gå att skjuta ihop som en skärm — mycket intressant. Karl-Gunnar öppnade den med vördnad och tittade ner i en källarvåning — en lång och ganska brant trappa ledde utför, och där nere var ett buller, som gjorde honom nyfiken. Försiktigt klev han nerför trappan och stod plötsligt i en äventyrlig och tilltalande värld. Våldiga drivor av hyvelspån täckte golvet, var man gick trampade man i dem, det kändes mjukt och ändå fast, elastiskt på något sätt, och det luktade gott. Då han såg, att karlarna

vid maskinerna inte hade lagt märke till honom — steg kunde man ju inte höra i vinet från sågklingorna — böjde han sig ner och grävde i en av spånhögar, tog upp en handfull av de lövtunna trästrimlorna och kramade dem smeksamt mellan fingrarna. Han blev tung i bröstet av det där tjocka som kallas längtan, och han visste mycket väl vad det var han längtade efter. Det var något han kom ihåg och som var försvunnet för evigt: träslöjden i småklasserna. Träslöjd hade varit hans bästa ämne, ingenting hade han kunnat gå upp i så helt. De timmarna hade flugit sin kos med en fart, så man visste inte vart de tog vägen. Och den lukten, den underbara lukten av trä, hade funnits i slöjdsalen, den hade spritt sig från bräderna, där de stod utmed väggen och väntade på att få bli något, tunna vita furubräder och något tjockare bräder av mörkare sort, han visste inte vad de kallades, men de luktade inte riktigt likadant, och de vägde på ett annat sätt i handen.

Nu hade en av karlarna fått syn på honom och tog några långsamma steg emot honom. Karl-Gunnar blev plötsligt skrämmd och fick svårt att tala, alldeles som i skolan, när han fick frågan. Den som kom emot honom var lång och senig och ljus, klädd i blå overall. Först tyckte Karl-Gunnar, att han såg så sträng ut. Kanske man rentav inte fick gå ner här, åtminstone inte minderåriga? Men allvaret på den länge ljuse karlens ansikte var inte ovänligt, och rätt som det var började han småskratta, så det kröp av trevnad i Karl-Gunnar. Pojken började skratta han med

och lyfte sitt lilla runda ansikte upp mot den långa ljuse för att göra sig hörd.

– Jag skulle ha en skidkloss! sa Karl-Gunnar.

– En skidkloss? upprepade den andre. Vad är nu det för slag då?

Karl-Gunnar förklarade, och karlen, som nu återigen var djupt allvarlig, nickade eftertänksamt och ställde sig vid sågen för att leverera beställningen.

Den vinande sågklingan skar genom träet som om det varit smör. Karl-Gunnar drog en djup suck, när den väl kommit igenom, för hela tiden medan den arbetade hade han glömt att andas. Det var en såg det! I stället för lövsågarna de hade haft i skolan.

– Är det svårt? frågade pojken. Först hördes hans fråga inte i bullret. Han fick upprepa den högre, han fick nästan skrika.

– Nej! svarade den andre lika högt. Bara man är försiktig!

Och så slipade han av klossen på en lika imponerande maskin, som tydligen motsvarade både fil och sandpapper. Karl-Gunnar stod och undrade, om det skulle bli en mycket dyr skidkloss, eftersom den gjordes på så fint sätt.

När han tog emot den, bugade han sig djupt.

– Vad kostar den? frågade han.

– Det kostar inget, sa karlen och skrattade lika genomtrevligt igen. Då tog Karl-Gunnar i hand och bugade sig en gång till.

Så var bekantskapen gjord.

Att det första besöket följdes av ett andra och ett tredje och sedan av många andra får inte bara tillskrivas den goda och minnesrika trälukten i snickeriverkstaden; det var också maskinernas förtjänst. Karl-Gunnar kunde inte glömma, hur sågklingan gled fram genom trät. Han längtade efter att få se det igen. Och det dröjde inte många dagar, förrän han på nytt tveksamt trevade sig nerför trappan.

Där stod han sen långa stunder och hängde eller slog sig ner någonstans där han inte var i vägen och ändå hade utsikt. Nu visste han, att den långe ljuse hette Åström, och Åström visste att han hette Karl- Gunnar. Med stor hövlighet frågade han, om det var säkert att han inte störde, och Åström skrattade: inte lät han störa sig av en sån knatt inte. Det var bra, sa Karl-Gunnar. Annars sa han inte så mycket, bara tittade.

– Ska du försöka här? sa Åström en dag. Men var försiktig, det säger jag dig, annars ryker fingrarna.

Karl-Gunnar rodnade över hela ansiktet av stolthet och lycksalighet och lovade med en stum men blå blick att vara oerhört försiktig. Åström visade honom hur han skulle göra, och pojken skötte sig som en hel karl. Det där med fingrarna var för resten mer ett skrämnskott av Åström, sådana risker skulle han knappt vågat ta. Men det är bäst att lära sig från början att vara försiktig, när man handskas med sådana maskiner.

För pojken var det en tillvaro för sig, som han förde de lyckliga timmarna i verkstaden. Hela den outhärdliga

världen med läxor och bakläxor och kvarsittning och rädsla och spänning lämnade han där uppe, när han klev nerför källartrappan. Den var en ond dröm, som upplöste sig i intet, när han väl hade fått tillträde till sin egen sanna existens, som var här. Här släppte hans ängslan, här var tryggt att vara, här gick han helt upp i något som var roligt över all måtta. Någon enstaka gång skar en gäll varningssignal inifrån genom lugnet: Kom ihåg matematikläxan! Tysk grammatik till i morgon! — Men han tystade den utan alltför stora svårigheter. Plågan fanns, och det lät nu en gång inte ändra sig. Då den ändå inte kunde skaffas ur världen, varför inte njuta den goda tiden så länge den varade?

En lördag frampå västkanten kom Karl-Gunnar just som verkstaden höll på att stängas. Han var mycket besviken, det såg man på hans runda barnansikte.

– Ska du följa med mig och måla båten? sa Åström. Jag har en båt utåt Karlberg, den ska målas blå i dag. Du kan nog få ta ett par tag med penseln också.

Det var tröst och mer än tröst. Vid Åströms sida travade Karl-Gunnar genom halva stan. Åström var inte pratsam av sig, men det var inte Karl-Gunnar heller, och han kände sig omätligt viktig, där han försökte hålla takt med den starke ljuse jätten. Och så kom de fram till stranden, där Åströms något urblekta blåa eka låg i vinteride bland många andra, och här och var stod någon och vårströk sin båt.

Åström packade upp penslar och pytsar och började röra till. Alltihop var omänskligt spännande. Och när sen arbetet kom i gång, kom också samtalet i gång, mer obehindrat här, där inga sågblad tvang en att ropa för full hals vad man hade på hjärtat.

– Jaså, du går i privatläroverk, du, sa Åström betänksamt, medan han just då tänkte mer på vad han hade för händer än på vad han sa.

– Ja, sa Karl-Gunnar, jag blev inte godkänd i inträdesprövningen till Norra Real.

Han tittade spänt på Åström för att se vad hans ord hade för effekt. Men lyckligtvis var det så som han hade tänkt sig: det där, som upprörde alla andra så förskräckligt, det hade just ingen verkan alls på Åström.

– Nej sånt är marigt, sa Åström lugnt och fortsatte måla.

– Ja! Sånt är marigt! instämde Karl-Gunnar av fullaste hjärta. Att sitta här och diskutera plugg med en vuxen karl, som kallade det ”sånt” — som om ”sånt” bara var en detalj av hela det stora livet, en liten detalj bland allt annat som fyllde världen, trä och sågar och båtar att måla och allt möjligt — det var skönt! Det var egentligen de rätta proportionerna, proportionerna efter hans sinne. Men det där begrep inte de andra vuxna, inte föräldrar, inte farbröder och tanter, inte lärare. Bara Åström.

Som för att pröva, hur långt han kunde gå i samma riktning, och samtidigt i en känsla av att han inte ville dölja något för Åström, inte ens det värsta, fortsatte han:

– Jag fick varningar den här termin också. Det får jag jämt. Så att om jag inte blir bättre till våren, så kör jag. Och då får jag plugga hela sommaren igen, annars kvastar jag. Det är så kymigt att plugga hela sommarn.

– Ja, fy sjutsingen! sa Åström med eftertryck. I snickeri skulle du inte få varning, kan jag tala om för dig. Vill du ta den här penseln och stryka här, så får vi se hur det går.

Det gick bra, och så hjälpte Karl-Gunnar så smått till med att måla ekan blå. Inte förrän solen hade gått sin väg från stranden och våreftermiddagens kalla skugga fick honom att hacka tänder, kom han att tänka på en mycket viktig sak:

– Middagen! Nu kommer jag för sent igen! — Och han rusade i väg.

Sommaren kom, och Karl-Gunnar och Åström förlorade varandra ur sikte. Men när september hade samlat alla skolbarn till arbete från deras gröna sommarbeten, stod pojken en vacker dag framför sågen igen. Han såg inte på långt när så frisk och glad ut som han borde gjort efter en sommar på landet.

– Har du fått plugga mycket? frågade Åström i en paus, och Karl-Gunnar nickade undergivet. Det var nu en gång tingens ordning, omöjlig att rubba. Lyckligtvis fanns det då också snickeriverkstäder i världen, där man kunde få glömma sitt öde.

Emellertid fick han inte så mycket tid över den här vintern. I skolan blev kurserna alltmera krävande. Hans

önskelista till jul började med *En hyvelbänk*, understruket och med stjärna för, och till yttermera visso avslutades listan med samma önskan. Visst skulle det vara en rätt klen ersättning för de utsökta maskinerna på fabriken, men bättre än inget. I varje fall fick han den inte, och fadern förklarade vänligt och ingående varför. Dels skulle Karl-Gunnar säkert skräpa ner alldeles fruktansvärt i sitt rum, om han höll på med trä, dels skulle det också bli störande för familjen med allt bullret — det blir ju inte måttligt högljutt, om någon står i samma våning och bultar och filar och sågar. Men det allra viktigaste skälet var ett annat: snickrandet skulle alldeles säkert dra honom från skolarbetet. För det visste nog Karl-Gunnar, att egentligen hade han inte en enda timme, inte en enda kvart att avvara, om han ville följa med i skolan, och hans privatlektioner var åtskilligt dyrbarare än många hyvelbänkar tillsammans. — Jo, dummare var ju inte Karl-Gunnar än att han insåg allt det där utan vidare, och nedslagen men övertygad fann han sig i det oundvikliga, som alltid.

Våren kom med trötthet och underbetyg och sommaren med privatlektioner. Åström hade under tiden haft en olycklig kärlekshistoria och inte ägnat så många tankar just åt Karl-Gunnar, fast han alltid tyckte om, när pojken slank in på verkstaden och hjälpte honom. Inte för att hjälpen var så stor — Åström var inte den som lät andra jobba för sig — men det var alltid roligt att titta på någon, som hade så stora anlag och så stort intresse för just den

här sortens jobb. — På hösten däremot, när Karl-Gunnar visade sig igen, en hel del gänfligare och en hel del vemodigare än förr, kände han liksom ett stygn i hjärtat, och han föreslog, att de skulle träffas på någon tid då de båda hade ledigt, för det var några saker han ville fråga om.

Vad tänker du bli? var kärnan i hans frågor.

– Inte vet jag. Först ska jag ta studenten, sedan får vi se, säger dom.

– Säger dom det? — Jag tror du skulle duga bra till att jobba på våran verkstad eller en liknande.

Karl-Gunnar såg upp med en stor förundran. Det hade ännu aldrig fallit honom in, att en sådan framtid skulle ligga inom räckhåll för honom. Det var ju ändå en annan värld, vitt skild från hans egen.

– Förstås, inte är det lika bra betalt som om man blir tandläkare eller så. Men det är ju inte så mycket att plugga heller. Och för min del tycker jag det är ett rejälare arbete. Om man trivs med jobbet så ...

– Jag ska tala med farsan, svarade Karl-Gunnar med en röst som var svag av sinnesrörelse.

– Nå, frågade Åström nästa gång de träffades — det var flera veckor senare — nå, vad sa farsan?

Pojken visste ögonblickligen vad han menade.

– Å, svarade han harmfullt och rodnade, och så blev det inte mer på en lång stund. Sedan fortsatte han:

– Farsan skrattade. Först skrattade han och sen skällde han ut mig. När han nu kostar på mig en dyrbar utbildning, sa han, så ska jag vara så otacksam och komma

med såna larvigheter, inte visste jag nån enda av hela vår släkt eller av mina kamraters släkt eller av alla våra bekanta som har ett sånt yrke, sa han. Jo, sa jag, för jag känner en som är snickeriarbetare, och när jag nu inte har bett om den där dyrbara utbildningen, varför ska jag då vara tacksam. Men då sa han bara: Min son blir inte snickare och därmed punkt. — Jag önskar jag hade Åström till farsa i stället.

– Då skulle jag allt ha börjat bra tidigt. Hur gammal är du?

– Fjorton i somras.

– Jaha, sa Åström betänksamt, då vore det allt på tiden att du började med något ordentligt.

Det svaret livade upp Karl-Gunnar och gav honom mod och gott humör igen. Något ordentligt! Ja, han skulle sannerligen vilja börja med något ordentligt.

Men vintern gick, och vad skulle han göra? Det som från början var ett oväntat hopp och en vanvettig framtidsplan bleknade småningom till en tröstande dagdröm. Kanske ändå en gång att han kom ifrån allt det här eländet ... Men nästa minut gällde det att hugga i med det dagliga plugget.

På verkstaden visade han sig alltmer sällan. Hans inställning till Åström och till maskinerna hade fått något visst osäkert över sig. Inte så att han ett enda ögonblick var böjd att dela faderns nedlåtande synpunkter, men han visste inte längre var han hade dem och var han hade sig själv. Som liten pojke hade han tagit äventyret som det

kom, sorglöst och utan att fråga. Hans vaknande ungdom kom med ett nytt allvarsdigert medvetande om att det fanns något som hette framtid. Åströms direkta frågor och hans egen sammanstötning med fadern hade ställt upp problemet för honom. Själv kunde han inte bryta sig loss ur sin omgivning. Under ett allt strängare skolarbete, som inte lämnade mycket tid över för grubbel, såg han snickeriverkstaden blekna och försvinna i fjärran, en barndomslek på samma sätt som småskolans träslöjd, en dröm, alltför lycklig för att någonsin bli verklighet.

Ett par år senare mötte Åström en gänglig och finnickig ung man på gatan, med gymnasistmössa på huvudet och bekymrad uppsyn. På långt håll lyste det bleka ansiktet upp i ett lyckligt igenkännande, och när han gick förbi Åström, hälsade han. Det såg ut som om han ville stanna, men i sin obeslutsamhet fortsatte han, då han märkte, att den andre inte hade riktigt klart för sig vem han var.

Först när han gått ett långt stycke, kom Åström underfund med vem gymnasisten hade varit. Samma stygn som en gång förr, bara mycket starkare och med en liten bitter giftverkan av hopplöshet, gick genom hjärtat på honom. Han vände sig om, men Karl-Gunnar hade redan vikit om ett gathörn och var utom synhåll.

– Och det skulle verkligen kunnat bli något av honom! mumlade Åström, medan han fortsatte sin väg.